

Anna Majdan
Akademia Zamojska
e-mail: anna.majdan@akademiazamojska.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-7829-0699>

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej *Aktion Zamość 1942-1943*, Akademia Zamojska, Zamość, 28 lutego 2023 roku

28 lutego 2023 roku w Akademii Zamojskiej odbyła się Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Aktion Zamość 1942-1943*, zorganizowana w ramach projektu „Polityka niemiecka w XX i XXI wieku a tożsamość kulturowa i cywilizacyjna Polski”. Wydarzenie zostało dofinansowane ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Doskonała nauka”, nr projektu DKN/SP/546790/2022, kwota dofinansowania 140 000 zł, całkowita wartość projektu 153 737,62 zł.

Podczas sympozjum główny nacisk położono na badanie aspektów historyczno-politycznych działań i operacji militarnej przeprowadzonych przez Niemcy w okresie II wojny światowej w odniesieniu do mieszkańców Zamojszczyzny, znanych jako „Aktion Zamość” (1942-1943). Dodatkowo analizowano wpływ tych wydarzeń historycznych na ewolucję postaw społecznych i procesów społecznych, a także na kształtowanie narodowej tożsamości Polaków.

Argumentem uzasadniającym skoncentrowanie wydarzenia na tej problematyce jest 80. rocznica przeprowadzenia wysiedleń i pacyfikacji ludności cywilnej Zamojszczyzny. Organizacja sympozjum poświęconego temu tematowi ma istotne znaczenie jako narzędzie upamiętniania tych wydarzeń.

Podczas konferencji wystąpili cenieni znawcy z zakresu historii – przedstawiciele Akademii Zamojskiej oraz reprezentanci takich ośrodków badawczych jak: Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami Instytutu Pileckiego, Instytut Pamięci Narodowej Oddział

w Lublinie, Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Archiwum Państwowe w Zamościu czy Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Profesor dr hab. Grzegorz Kucharczyk, który zabrał głos jako pierwszy, w wystąpieniu *Germanizować ziemię, a nie ludzi. Ludobójstwo na Zamojszczyźnie w perspektywie ideologii niemieckiego narodowego socjalizmu (od „Mein Kampf” do Generalplan Ost)* przybliżył zebranym wydarzenia, które legły u podstaw polityki eksterminacyjnej Rzeszy Niemieckiej i realizacji programu utworzenia na okupowanych ziemiach wschodniej i środkowej Europy „czystego rasowo” Lebensraumu.

Reprezentant Akademii Zamojskiej, dr hab. Bogusław Kopka, prof. AZ w referacie *Niemiecka wojna totalna na Zamojszczyźnie 1939-1944* przedstawił definicję pojęcia wojny totalnej, a także omówił i zaprezentował obszar „skrwawionych ziem”. Badacz zaznaczył, że dystrykt lubelski wraz z Generalnym Gubernatorstwem miał stać się „rezerwatem” dla Polaków i Żydów. Historyk omówił także bilans strat poniesionych przez ten region w wyniku zbrodniczej działalności Rzeszy Niemieckiej.

Doktor hab. Bogdan Musiał swoje wystąpienie *Dzieci Zamojszczyzny w niemieckim obozie KL Auschwitz* poświęcił najmłodszym ofiarom II wojny światowej, które trafiły do KL Auschwitz, zostały odebrane rodzicom i zamordowane zastrzykiem fenolu w serce. Wspominał tutaj m.in. o 9-letnim Tadeuszu Rycyku, 12-letnim Stanisławie Rycaju czy 14-letniej Czesławie Kwoce.

Kolejnym prelegentem był dr Krzysztof Rak, który w referacie *„Aktion Zamość” i zagłada Polski w polityce A. Hitlera* przybliżył zebranym polityczne przyczyny oraz uwarunkowania mające wpływ na politykę zagraniczną Adolfa Hitlera w odniesieniu do krajów europejskich.

Dyrektor lubelskiego oddziału IPN dr Robert Derewenda swoją prelekcję poświęcił *Polityce eksterminacji III Rzeszy Niemieckiej wobec Polaków w czasie II wojny światowej w nauczaniu historii w szkołach w Polsce*. Zaznaczył, że dawniej edukacja odnośnie do wydarzeń II wojny światowej odbywała się przede wszystkim w domach. Dziś, gdy naocznych świadków tych zbrodni jest coraz mniej, a w rodzinach rzadziej rozmawia się na ten temat, główny ciężar edukacji historycznej młodego pokolenia spoczął na szkole.

O *Cywilizacyjnych źródłach niemieckiej polityki* mówił dr hab. Mieczysław Ryba, prof. KUL. Badacz zaznaczył, że podczas gdy w Europie Środkowej w duchu łańcińskim kształtowała się wielka unia, w Niemczech ścierały się różne trendy cywilizacyjne, szczególnie bizantyjskie, mające wielki wpływ na formowanie postaw obywateli tego kraju, umożliwiające rozprzestrzenienie się ideologii totalitarnej na tym obszarze.

Doktor Beata Kozaczyńska, uznana badaczka w zakresie badań nad wysiedleniami Polaków na Zamojszczyźnie, w wystąpieniu *„Zapamiętaj imię swoje...”. Tragizm*

wysiedleńczego losu polskich dzieci z Zamojszczyzny (1942-1943), podobnie jak dr hab. B. Musiał, przedstawiła losy zamojskiej ludności, zwłaszcza dzieci. Przytoczyła wiele relacji osób, które niejednokrotnie ze szczegółami zapamiętały te wydarzenia. Prelegentka zauważyła, że nie wszystkim dzieciom wysiedlonym z Zamojszczyzny udało się doczekać wyzwolenia i zakończenia II wojny światowej.

Dyrektor Archiwum Państwowego w Zamościu oraz wykładowca Akademii Zamojskiej dr Jakub Żygawski zaprezentował referat pt. *Zamojszczyzna podczas II wojny światowej. Geneza pojęcia – obszar – tożsamość*. W wystąpieniu prelegent omówił, czym jest Zamojszczyzna, przedstawił jej obszar i zasięg oraz podjął próbę określenia jej cech jako „autonomicznego” regionu ukształtowanego na podstawie własnego dziedzictwa i tradycji kulturowej.

Profesor dr hab. Piotr Biliński w wystąpieniu „*Akcja Zamość*” w relacjach wysiedlanej ludności polskiej w latach 1942-1943, podobnie jak jego przedmówcy – dr hab. B. Musiał oraz dr B. Kozaczyńska – przybliżył zgromadzonym losy wysiedlanych mieszkańców Zamojszczyzny, przytaczając wspomnienia m.in. Zygmunta Węclawika, w tamtym czasie 9-letniego chłopca, Michała Rusinka – więźnia obozowego czy polskiego lekarza Zygmunta Klukowskiego.

Efekt materialnym konferencji naukowej, która stanowiła inaugurację projektu „Polityka niemiecka w XX i XXI wieku a tożsamość kulturowa i cywilizacyjna Polski”, jest opracowanie naukowe pt. *Aktion Zamość (1942-1943)* pod redakcją dr. hab. Bogusława Kopki, prof. AZ, dr. hab. Ryszarda Skrzyńiarza, prof. AZ oraz dr Ilony Hajscewicz-Zimek, wydane przez Wydawnictwo Akademii Zamojskiej. W publikacji zawarto wystąpienia wszystkich prelegentów, wzbogacono ją o materiał ilustracyjny oraz indeksy: osobowy i miejscowości. Przedmowę napisał rektor Akademii Zamojskiej, dr hab. Paweł Skrzydlewski, prof. AZ. Promocja książki odbyła się 20 czerwca 2023 roku.

Patronat honorowy nad wydarzeniem objęli: Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Sprawiedliwości, Prezydent Miasta Zamość, Instytut Badań Edukacyjnych oraz Ośrodek Rozwoju Edukacji, Instytut Andersa, IPN w Lublinie oraz Archiwum Państwowe w Zamościu. Natomiast patronat medialny sprawowali: TVP3 Lublin, Kronika Tygodnia, Katolickie Radio Zamość oraz Portal Akademicki „Skafander”.

Nagranie konferencji przygotowane przez zespół DeltaPix jest dostępne na stronie: <https://youtube.com/live/Nt3iBoBZs9s?feature=share>.

Nagranie promocji publikacji naukowej „*Aktion Zamość (1942-1943)*” przygotowane również przez zespół DeltaPix jest dostępne na stronie: <https://www.youtube.com/watch?v=t6nMg72dEPw>.

Słowa kluczowe: Akcja Zamość; wysiedlenie; Zamojszczyzna; konferencja naukowa; II wojna światowa; III Rzesza; okupacja

Keywords: Akcja Zamość; displacement; Zamojszczyzna; scientific conference; World War II; Third Reich; occupation

Il. 1. Zgromadzeni na konferencji naukowej badacze z zakresu historii, przedstawiciele wielu ośrodków naukowych, a także osoby, którym nie jest obojętny los ludności wysiedlanej z terenów Zamojszczyzny.

Fot. Kazimierz Chmiel.

Il. 2. Od lewej: rektor Akademii Zamojskiej dr. hab. Paweł Skrzydlewski, prof. AZ; prorektor ds. kształcenia AZ dr Ryszard Pankiewicz; dyrektor generalny MEN Sławomir Adamiec, który odczytał list Ministra Edukacji i Nauki dr hab. Przemysława Czarnka, prof. KUL skierowany do uczestników konferencji.

Fot. Kazimierz Chmiel.